

Sociološke i politikološke dimenzije i aspekti savremene situacije i sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite

Dr *STOJAN T. TOMIĆ*

U radu je izložena autorova zamisao o mogućoj inicijativi naučnoistraživačke opservacije bitnih pitanja društvene uslovljenosti razvoja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u aktuelnoj stvarnosti Jugoslavije, kao po mnogo čemu istorijski novoj situaciji.

Osnovna su tri elementa ove zamisli: (1) zalaganje za inovativni kritički odnos prema postojećim teorijama i metodologijama; (2) prijedlog tematske problematizacije istraživanja društvenih i politikoloških dimenzija i aspekata savremene situacije kao determinanti razvoja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Ova problematizacija izložena je u vidu sljedećih istraživačkih dionica: a) promjena kvaliteta novih društvenih činjenica i njihov uticaj na promjenu sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite; b) odnosi između spoljne i unutrašnje opasnosti, spoljne i unutrašnje odbrane i zaštite sistema; c) kvalitet vođenja državnih i društvenih poslova; d) uloga Titovih iskustava na analize sadašnjosti i na scenarije budućnosti; (3) naznake svih tematizovanih područja u vidu opšte skice teorijsko-metodološkog hipotetičkog okvira za njihovo istraživanje.

SKICA ZA ANALIZE SADAŠNOSTI I SCENARIJ BUDUĆNOSTI

Savremena politikologija i sociologija nude mnogobrojne pristupe sadašnjosti i utrkuju se u konstrukciji alternativnih strategija pomoću kojih oblikuju društvene fenomene, a sve u namjeri da se dođe do scenarija budućnosti. Na pomolu su alternativne empirijske i teorijske generalizacije, koje nastoje da uspostave kvalitativno drugačiju korespondenciju sa savremenom situacijom u kojoj se traže ili nalaze inspiracije za alternativne strategije razvoja i promjena, odnosno održavanja (odbrane) postignutog stanja, i u kojoj se traže ili nalaze izvorišta za alternativne scenarije budućnosti. Svemu tome kao da naruku ide trenutna kriza razvoja i promjena svijeta i u svijetu (alternativnom, raznorodnom), odnosno kriza odbrane i zaštite dostignutog stanja razvoja. Poznato je da su krize šanse ne samo za po-

litiku, nego i za nauku, da su krize najave raznorodnih inovacija i kreacija, izvor i povod za modernizaciju.

U izradi skice za analizu sadašnjosti i prognozu budućnosti (scenarija budućnosti) neophodno je uvažiti pretpostavku da je svojstvo istine da se skriva, odnosno pretpostavku o tome da je ma koliko socijalna i politička situacija u svijetu i u zemlji vidljiva, ona je skrivena, manje vidljiva, skoro nevidljiva, pa su neophodni takvi instrumenti analize pomoću kojih će se prodrijeti u dubinske slojeve socijalne i političke stvarnosti. Za sada postoje neskladi između složenosti društva i uprošćenog pristupa, kao i protivrječnosti između novog zbivanja i tradicionalnog istraživanja.

Društvo se u cjelini brže mijenja nego što se mijenja i modernizira društvena teorija i metodologija, istraživačke tehnike. Usljed nesklada između modernizacije stvarnosti i modernizacije nauka koje proučavaju socijalnu stvarnost, mnogi segmenti društva (i kapitalističkog i socijalističkog, i razvijenog i nerazvijenog) preopterećeni su neadekvatnim dijagnozama i prognozama koje više zavode (u stranu i na stranputicu) nego što vode i predvode. A kad nauka otkáže u sferi dijagnoze i prognoze, tada na scenu stupa sudbina koja vodi one koji hoće, a vuče za nos one koji neće (stara rimska poslovice). Sve to upućuje na neophodnost savremene teorijske i metodološke opreme istraživača i njihovih istraživačkih poduhvata (projekata) koji imaju ambiciju da istražuju složene savremenosti i neizvjesne budućnosti. Bez moderne opreme istraživača nema ni modernih istraživanja, bez inovacija i kreacija u teoriji i metodologiji nije moguće zahvatiti analizom savremene inovacije i kreacije (naučne, tehničke, tehnološke, socijalne, političke, vojne, kulturne, religiozne, umjetničke i druge).

Skica analize sadašnjosti i scenarija budućnosti biće locirana na one segmente društva koji, po mom mišljenju, omogućuju prodor do kvalitativno novih činjenica pomoću kojih je moguće približiti se savremenim dimenzijama i aspektima situacije u svijetu i u zemlji. Skica nije završena niti savršena, naprotiv, ona je otvorena za sve inovacije i kreacije teorijske, metodološke i praktične naravi. Prethodna istraživanja omogućavaju i upućuju na to da se u skicu analize uvede nekoliko istraživačkih dionica.

Promjena kvaliteta novih društvenih činjenica i njihov uticaj na promjenu sistema opštenarodne odbrane i društ-

vene samozaštite, odnosno na sistem odbrane i zaštite za-tečenog, promjenjenog i najavljenog stanja, posebno na promjene (inovacije i modernizacije) teorija i metoda analize novih kvaliteta.

Pod navedeni naslov za sada bi se mogle locirati sljedeće naučnoistraživačke dionice: (1) promjena kvaliteta novih društvenih činjenica – a) u kapitalizmu; b) u socijalizmu; c) u prelaznim, mješovitim sistemima; (2) promjena kvaliteta u sferi društvenog zamišljanja, društvenih vizija; (3) fenomen socijalnog zamora socijalnih, tehničko-tehno-loških, institucionalnih, grupnih, ekonomskih i drugih sistema; (4) stanje i dometi revolucija i kontrarevolucija – ko određuje domete revolucija i kontrarevolucija.

Odnosi između spoljne i unutrašnje opasnosti, spoljne i unutrašnje odbrane i zaštite sistema, i to: (1) uticaj spoljne opasnosti i unutrašnjeg »kvarenja« sistema na sistem odbrane i zaštite – šta je u datom trenutku za sistem i za odbranu sistema opasnije i važnije: destimulisati spoljnu opasnost ili destimulisati unutrašnju iskvarenost sistema (destimulisati unutrašnje devijacije); (2) odnosi između veličine sistema (teritorije i snage sistema) i veličine (ne)jedinstva unutar sistema, veličine, karaktera i vrste unutrašnjih konfliktnih i kooperativnih situacija; (3) konfliktni obrasci i metodi razvoja i promjena i njihov uticaj na sistem odbrane i zaštite sistema – dometi konflikata, harmonije, saglasnosti, kooperacije u pojedinim društvenim segmentima; (4) sadržaji i osnovi (dez)integracije unutar sistema i njihov uticaj na sistem odbrane i zaštite – kako različiti sadržaji i osnovi dezintegracije i integracije utiču na scenarij odbrane i zaštite; (5) osnovi i vidovi savremenog socijalnog grupisanja i političko-pravnog organizovanja u zemlji i njihov uticaj na sistem odbrane i zaštite – modernizacija grupisanja, organizovanja, odbrane i zaštite.

Kvalitet vođenja državnih i društvenih poslova, kvalitet vladavine, metodi vladavine u savremenom dobu: (1) instrumenti vladavine – vladavina silom i vladavina vrlinom, vladavina sa pokoravanjem i potčinjavanjem i vladavina sa što manje pokoravanja i sa što manje potčinjavanja, osjećaj (zlo)upotrebe sile; (2) obrasci prioriteta u socijalnoj akciji – vladavina pomoću obrasca prioriteta i vladavina i vođenje poslova kada nema prioriteta; (3) uloga inovacionog jezgra u revolucionarnoj i samoupravnoj fazi razvoja i promjena i održavanje dostignutog stanja razvoja; (4) (dez)in-

tegracija pameti i volje, nauke i demokratije u vođenju javnih poslova – participacija pameti (nauke) i volje (demokratije) u kreiranju i vođenju društvenih poslova, posebno u odlučivanju, rukovođenju, upravljanju, komandovanju; (5) izbor i uloga strategijskih varijabli u vođenju društvenih poslova, posebno u sistemu odbrane i zaštite društvenog sistema; (6) vođstvo i vođenje poslova odbrane i zaštite – transfer empirijskih i teorijskih generalizacija na sistem odbrane i zaštite.

Uloga Titovih iskustava na analize sadašnjosti i na scenarije budućnosti u koncipiranju savremene i buduće situacije i sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite: (1) Titov sadržaj i stil vjerovanja i djelovanja – jedinstvo spoznaje i akcije, riječi i djela; (2) Titova društvena zamišljanja, Titove najave i vizije; (3) Titova koncepcija osnova, sadržaja i oblika jedinstva zemlje i u zemlji, Titova strahovanja i ukazivanja na opasnosti od nejedinstva.

Ovoj skici, koja je za sada više radna a manje teorijski utemeljena, moguće je dodavati i oduzimati, stavljati nove i izostavljati neke navedene istraživačke i analitičke dionice, pa je valja primiti više kao ilustraciju, a manje kao generalizaciju, više kao povod, a manje kao osnov za raspravu. Treba reći i to da je ova skica trenutna reakcija na postojeće stanje koje je spoznato u istraživanjima, tj. ovakva razmišljanja stimulisana su nekim spoznajama do kojih se došlo analizom tekstova u kojima se analizira situacija, a koji su u mnogo čemu manjkavi, neki i suviše opterećeni tradicionalnim pristupima. Nadalje, u ovom radu se ne poriču mnogobrojna drugačija mišljenja i viđenja situacije, koja su izložena u analiziranim tekstovima.

Budući da u ovom prilogu nije moguće izvesti verifikaciju navedenih pitanja i problema, jer je prostor u časopisu ograničen, zadovoljićemo se ilustracijama koje ne mogu zamijeniti naučne verifikacije.

PROMJENE KVALITETA DRUŠTVENIH ČINJENICA

Ranije je na svjetskoj sceni egzistiralo glavno pitanje: *ko će pobijediti* – kapitalizam ili socijalizam, a kvalitativna promjena pitanja je već izvršena tako da je danas glavno strategijsko pitanje: *kakav* socijalizam, odnosno *kakav* kapitalizam će da egzistira u dvadesetprvom stoljeću? Od od-

govora na ovo pitanje zavisice odgovori na mnogobrojna druga strategijska i takticka pitanja (kako voditi borbu za socijalizam, kako sacuvati kapitalizam, kakve odnose uspostaviti izmedu kapitalizma i socijalizma, kakve sisteme odbrane i zastite konstituisati, sta uciniti sa viskom konflikata unutar zemalja i izmedu zemalja i dr.).

Na svjetskoj sceni egzistira alternativni scenarij buducnosti, alternativni socijalizam i kapitalizam. Poslije sovjetskog modela socijalizma na scenu stupaju jugoslovenski, kineski, kubanski, alzirski i mnogobrojni drugi, kojima konkurišu socijaldemokratske varijante socijalizma cije uspjehe ne treba potcjenjivati. Na sceni je i hriscanska, zatim islamska i izraelska varijanta socijalizma.

Poslije oktobarske revolucije potcijenjena socijaldemokratska varijanta socijalizma posljednjih decenija se nametnula u namjeri da pokaže i da iskaže svoje prednosti u vidu države blagostanja, što su dogmatski opterecene neke ideološke varijante potcijenile (inovacije i modernizacije socijaldemokratske varijante socijalizma, kao i postignute rezultate u sferi životnog standarda radničke klase, demokratizacije političkog života, kooperativni, odnosno manje konfliktni obrazac razvoja i promjena).

Navedenom pluralizmu varijanti socijalizma pridružuje se alternativni kapitalizam, koji nastoji da inovira i modernizira odgovor na pitanje – *kakav* kapitalizam.

Uz sve slabosti kapitalističkog sistema, koje su neosporne, kapitalizam posljednjih decenija evidentira vidne uspjehe u naučnoj i tehničko-tehnološkoj revoluciji, u inovacijama u sferi proizvodnje, a sve u namjeri da i dalje zadrži neke svoje prednosti – da ostane snažniji i moderniji u sferi produktivnosti rada i da tako socijalizmu pokaže da novi sistem (socijalistički, recimo) ne pobjeđuje na vojnom koliko na ekonomskom planu. Pobjeđuje samo onaj sistem koji ponudi veću produktivnost rada od prethodne (Engels), a upravo je tako pobijedio kapitalizam zaostaliји feudalizam: ne toliko pomoću topova, koliko pomoću nove i veće produktivnosti rada (Engels). Poznato je da su poslije drugog svjetskog rata Japan i Jugoslavija bili na istom stepenu ekonomske nerazvijenosti, ali je poznato i to da je Japan od nerazvijene izbio u vrh ekonomski razvijenih zemalja. Brzo napredovanje zemalja kapitalizma i evidentno zaostajanje zemalja socijalizma neki cinici prokomentarisali su sljedećim riječima: razumni se prilagođavaju svijetu,

a nerazumni pokušavaju da svijet prilagode sebi (G. B. Shaw).

Na strategijskom segmentu, odnosno na pitanju *kakav* socijalizam, odnosno kakav kapitalizam pojavio se još jedan vid promjena kvaliteta društvenih činjenica, a o kome valja oprezno razmišljati i dubinski ga istraživati kako bi se došlo do naučne spoznaje o čemu se u stvari radi. Riječ je o tome da su kao zamijenjene teze na segmentu modernizacije socijalizma, odnosno kapitalizma, a ta se zamjena ispoljava u sljedećem: kapitalizam sve više usvaja metod *socijalizacije*, a socijalizam sve više metod *privatizacije*. Zemlje koje grade socijalizam, a koje su najavile modernizaciju i reforme kao da se utrkuju u tome da se što više yrate prošlosti, minulim obrascima i elementima stimulacije – privatnoj svojini, privatnoj inicijativi, privatnim preduzećima, pa se kao primjer postignute modernizacije ističe kako u jednoj zemlji koja gradi socijalizam, radnik ima privatni avion, kako naglo rastu privatna preduzeća, kako izlaze iz krize i stagnacije valja tražiti u akcionarstvu, to jest u kapitalizaciji radničke klase i slojeva koji privređuju.

Suprotno se zbiva u zemljama kapitalizma, koje znaju i sve prednosti i sve slabosti privatne svojine, profita i privatne inicijative, ali koje znaju i to da se kapitalizam kao sistem odavno zamorio pa ga valja inovirati, osvježavti, u njega unositi neke elemente socijalizma (radničke participacije, industrijske demokratije, pa i elemenata samoupravljanja, radničkog suvlasništva). Rezultati izvjesne socijalizacije kapitalizma, sudeći po rezultatima istraživanja, ukazuju i na to da je u socijaliziranim sredinama (kapitalističkim) porasla produktivnost rada, porastao profit, porasla plata radnika, poraslo zadovoljstvo radnika, a smanjili se industrijski konflikti (kapitalistička preduzeća kao indikator socijalne modernizacije uzimaju vrijeme od kada nije bilo radničkih štrajkova, pa se ističe kako posljednjih decenija nije izbio nijedan štrajk, a u jednoj evropskoj zemlji se za jednu fabriku kaže da je posljednji štrajk izbio 1924. godine). Tako kapitalizam preuzima neke elemente socijalizma pomoću kojih se modernizira, dok socijalizam stagnira, ne razvija sopstvene elemente stimulacije, a previše imitira neke minule obrasce koji možda mogu pokazati izvjesne prednosti u ekonomski zaostalim sredinama, u sredinama u kojima se kapitalizam nije iživio. Tako se socijalizam, sticajem mnogobrojnih prilika koje se ovdje ne

analiziraju, *našao sabijen između inovacije i imitacije*, umjesto *da kreira* nadmoćnije obrasce i sadržaje života, on ih suviše *imitira*, ponavlja.

Tako se na svjetskoj sceni sukobio »prosvjećeni«, obrazovani i naknadno opamećeni kapitalizam i »birokratizovani« socijalizam, zaleđena socijalistička revolucija (staljinizam u prvoj zemlji socijalizma, kasnije i drugdje je *zaleđio* socijalističku revoluciju, konzervirao odnose). Pod uticajem radničke borbe, koju socijalisti i druge snage relativno uspješno vode, i u trci sa socijalizmom, kapitalizam se okreće ne samo visokoj produktivnosti rada, tehničkim i tehnološkim inovacijama i modernizacijama, nego i više životnom standardu radničke klase i drugih slojeva, pa i na tom segmentu socijalizam kao da gubi u tempu (evidentno je veći životni standard u razvijenim zemljama kapitalizma, nego u zemljama koje grade socijalizam).

Jedno od strategijskih pitanja kakav socijalizam, odnosno kapitalizam je i pitanje na čemu stimulirati savremeni razvoj i promjene – na *zanosu* ili na *profitu*, koliko na moralnim, a koliko na materijalnim stimulansima, odnosno koliko na zanosu, a koliko na profitu? Dilema »ili ili« ne daje odgovor na postavljeno pitanje, nego se izlaz traži u svojevrsnoj integraciji i kombinaciji »i i « – i na zanosu i na profitu. Socijalizam je startovao i dugo egzistirao na *zanosu* koji je dao impozantne rezultate, ali je taj zanos splasnio i ne odgovara na savremena pitanja, pa se socijalizam naglo vraća na *imitaciju*, na profit, preuzima ono što je nekada triumfovalo u kapitalizmu. Međutim, savremene politikološke, sociološke i psihološke analize pokazuju da je *profit*, kao materijalni stimulans u kapitalizmu, dao što je mogao i da je on i tamo splasnio, pa je kapitalizam prisiljen da, pored materijalne, uvodi i moralnu stimulaciju (u vidu humaniziranja uslova rada, uvođenje radničke participacije, industrijske demokratije, pa i elemenata radničkog samoupravljanja).

Tako je socijalizam u svojoj savremenoj fazi zastao pred nekim strateškim pitanjima.

Prvo, kakav socijalizam, odnosno sa kakvim kapitalizmom socijalizam stupa u konkurenciju, kakve slabosti i prednosti imaju i nude kapitalizam, odnosno socijalizam, kako će još zadugo egzistirati uporedo i kapitalizam i socijalizam.

Drugo, da li je strategijski izlaz iz postojećeg stanja u većoj *kapitalizaciji socijalizma* i *socijalizaciji kapitalizma*, koliko i koga imitirati, a koliko kreirati i inovirati?

Treće, kolika je impulsivna snaga moralnog *zanosa i nesebičnosti* kao vrednote, a kolika je snaga materijalnog stimulansa *profita*, odnosno *sebičnosti*, kao antivrednote u kapitalizmu, odnosno u socijalizmu, kako integrisati zanos i profit, sebičnost i nesebičnost (revolucija – oružana faza revolucije, kao i faza obnove i izgradnje počiva na zanosu, ali zanos kao da otkazuje na drugim strategijskim stazama modernizacije kao što otkazuje i profit, pa su i na ovom segmentu neophodne inovacije i modernizacije. Ali, kakve?).

Kada se ova pitanja transformišu na segment odbrane i zaštite tada se dolazi do generalnog pitanja – kako u savremenoj i najavljenoj fazi konstituisati sistem odbrane i zaštite, koji model samozaštite i samoodbrane odgovara savremenom modelu odnosa i »utakmice« kapitalizam – socijalizam. Dakle, iz pitanja *kakav socijalizam*, odnosno kapitalizam, proističe i pitanje – *kakav sistem odbrane i zaštite*. Do odgovora na ovo generalno pitanje moguće je doći tako što će se prethodno raspraviti sledeća pitanja:

– *prvo*, *kakav* je odnos između revolucije, samoupravljanja, samoodbrane i samozaštite, između revolucije (oružane faze) i modernizacije socijalizma koja je neadekvatno nazvana – »reforma«?

Na ovo pitanje marksizam nudi sljedeći odgovor: ako je revolucija (oružana faza razvoja) akt *samooslobođenja* radničke klase, onda je neophodno trojno jedinstvo koje se sastoji u tome da se *samooslobođenje* transformiše u *samoupravljanje*, a jedno i drugo u *samozaštitu i samoodbranu*. Narod koji je u stanju da izvede revoluciju sposoban je da sam upravlja i da se sam brani i štiti;

– *drugo*, *kakav* je odnos između vlastitih snaga i spoljne pomoći u fazi izgradnje samoupravljanja i samozaštite i samoodbrane?

Odgovor je: u kombinaciji *sopstvenih snaga i pomoći* iz bližeg i daljnjeg okruženja. Maksimalni oslonac na sopstvene snage uz maksimalnu kooperaciju, saradnju sa progresivnim snagama u svijetu (u opštenarodnom odbrambenom ratu neophodno je kombinovati integraciju sopstvenih snaga s pomoći sa strane, a to uveliko omogućuje spoljnopolitička orijentacija nepripadanja blokovima nego

progresivnom svijetu. Progresivni svijet će braniti i pomagati Jugoslaviju onoliko koliko ona bude progresivna).

Udarac na odbrambeni i zaštitni sistem SFRJ dolazi od zatvorenosti i izolovanosti SFRJ od svijeta, posebno od zatvorenosti i izolovanosti unutar SFRJ (zatvaranje republika, regija, komuna, ideja). Za sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite veoma je važno strategijsko pitanje: kako zemlju učiniti *optimalno otvorenom* za progres, za modernizacije i inovacije, za humanizam, i u isto vrijeme učiniti je *optimalno zatvorenom* za regresivne ideje i procese. Na primjer, kako se integrisati u Evropu i šire i ne uključiti se u vojne i ideološke blokove;

– *treće*, optimalan je onaj sistem odbrane i zaštite koji ne pati od *suviška protivnika*, a ostaje sam sebi *dosljedan*, tj. ne čini strategijske ustupke. Odbrambenom sistemu podjednako prijete dvije opasnosti – da formira višak protivnika ili da održava višak štetnih saveznika. *Za sistem su podjednako opasni i suvišni protivnici i štetni saveznici*. Tito je uspješno započeo i do pobjede doveo revoluciju, pored ostalog i zato što nikada nije »bolovao« od viška protivnika (Tita su pomagali i oni koji su imali drugačije ideološko mišljenje), ali nije olako ni prihvatao štetno savezništvo (četnici su partizanima nudili svoje savezništvo pod uslovom da se ne vodi borba protiv Hitlerove Njemačke, da se ne formiraju novi, nego da se zadrže stari organi vlasti).

Socijalni sistem i njegov podsistem odbrane i zaštite zapadaju u krizu kada formiraju i održavaju suvišak protivnika i kada ne znaju da se oslobode nepoželjnih i štetnih saveznika. Mnoge zemlje koje grade socijalizam poodavno su počele da proizvode i da vještački održavaju višak protivnika, da za protivnike sistema proglašavaju one koji drugačije misle, ali koji nisu za drugačiji sistem. To je jedna strana ranjive zaštite i odbrane, i druga je u tome što se socijalizam teško oslobađa nepotrebnog savezništva sa birokratskim snagama.

Sticajem raznih okolnosti, socijalizam je u sebi objedinio dvije sposobnosti – sposobnost napredovanja sa sposobnošću nazadovanja. Posljednjih decenija je fazu napredovanja zamijenila, skoro nadjačala, faza nazadovanja, a to sve utiče na odbrambeni i zaštitni sistem. Tako je socijalizam došao u novu fazu, u fazu promjene kvaliteta društvenih činjenica, u fazu kada snage progressa kao da imaju više teškoća sa unutrašnjim nego sa spoljnim snagama, sa

unutrašnjim nego sa spoljnim teškoćama – sopstvena država (socijalistička), sopstvena partija (komunistička), sopstvena demokratija i samoupravljanje, sopstveno vođstvo (djelovi vođstva) upućuju socijalizam na nazadovanje, na stagnaciju, na deformaciju, na kompromitovanje. Osnovano se može tvrditi da su usponu socijalizma veće udarce i nećade zadale brojne unutrašnje deformacije, nego spoljni svijet (staljinizam, birokratizam, konzervatizam, primitivizam, antihumanizam). Stoga, ali ne samo iz tih razloga, još dugo vrijeme će ostati kao strategijsko pitanje – *kakav socijalizam graditi, kada će socijalizam preći sa analize stvari na analizu unutar stvari* (Marks), sa analize svijeta uopšte na analizu sopstvenog svijeta; zašto ni poslije sedamdeset ili četrdeset godina izgradnje socijalizma ne stiže i prestiže kapitalizam na onim segmentima na kojima ga je jedino moguće pobijediti.

Svijetu socijalizma se pridružio i nerazvijeni svijet Afrike, Azije, pa i Južne Amerike, što još više utiče na izmjenjenu kvaliteta društvenih činjenica, jer umjesto da se u nerazvijenim sredinama afirmiše došlo je do kompromitacije ideje socijalizma (svakodnevni pučevi, udari i kontraudari, kulturne i druge revolucije i deformacije su dobro došle kapitalizmu koji ukazuje na to kako se može kompromitovati ideja, odnosno sistem).

U takvoj situaciji svako idilično i romantičarsko, kao i nekritičko vezivanje za pojedine sisteme nerazvijenih zemalja, posebno za kompromitovane ličnosti svakako utiče na koncipiranje sistema odbrane i zaštite (u pojedinim zemljama startovalo se u ime socijalizma da bi se završilo sa najgorom varijantom antikomunizma).

PROMJENE U SVIJETU DRUŠTVENOG RAZMIŠLJANJA, KRIZA VIZIJE RAZVOJA I PROMJENA

Revolucija, socijalizam, komunizam, humanizam, samoupravljanje velika su društvena zamišljanja, do sada u istoriji najveća, koja su kvalitativno izmijenila svijet devetnaestog i dvadesetog stoljeća. U društvenom zamišljanju integrisale su se dvije sile – racija i emocija, pamet i volja, nauka i utopija (marksističke vizije društva su i racionalne i utopijske, jer nema revolucije bez utopije, bez maštanja, bez vjerovanja koje stimuliše novi kvalitet djelovanja).

Nekadašnje vrhunsko društveno zamišljanje (marksističko, komunističko) trenutno je u krizi, pa se može kazati da je ono zapalo u najviše reduciranje i deformisanje (s pravom se može postaviti pitanje – šta je ostalo od ideala Pariske komune, oktobarske revolucije, kineske, vijetnamske i drugih revolucija; šta se to zbiva sa Titovom revolucijom koju ranjavaju antikomunisti, nacionalisti, šovinisti, kontrarevolucija na Kosovu i drugdje? Zašto opada procenat onih koji vjeruju, a povećava se procenat onih koji sumnjaju u progres, socijalizam, samoupravljanje).

Društveno zamišljanje pomaže ljudima da se uspinju od stvarnog ka zamišljenom, a da što manje posrću i nazaduju. Poznato je i priznato da od kvaliteta društvenog zamišljanja zavisi društveno kretanje, tj. od *sistema vjerovanja* zavisi *sistem djelovanja*. Samo oni koji su vjerovali (uz to i znali) pošli su 1941. u ustanak i revoluciju i u njoj pobijedili, probili obruče na Sutjesci, pobijedili informbirovrštinu, a oni koji su sumnjali ili nisu ništa preduzimali prešli su na drugu stranu barikada.

Promjene u sferi društvenog zamišljanja mogu se grupisati u tri faze: *prva*, kada ljudi malo imaju a mnogo osjećaju, malo znaju, ali snažno djeluju, malo imaju ali u progres snažno vjeruju i u njegovom pravcu snažno djeluju. U takvoj fazi ljudi su često materijalno siromašni, a duhovno i idejno bogati, idejno nadmoćni. Lenjin, Tito i dr. u takvoj fazi pripremali su revoluciju i vodili je do vojne pobjede; *druga*, faza racionalizacije i redukcije velikog početnog društvenog zamišljanja i nastaje nakon oružane faze revolucije. Elementi utopije se smanjuju, a povećavaju elementi racionalne i kritičke analize. Društveno zamišljen sistem startuje sa optimumom da bi se u kasnijim fazama, pod uticajem raznorodnih redukcija i deformacija, približavao minimumu. Početna faza krize revolucije i socijalizma nastaje nakon završetka oružanog dijela revolucije, kada se sa konstrukcije pređe na destrukciju. Nijedna zemlja socijalizma nije izbjegla drugu fazu – redukcije i deformacije, odnosno fazu devijacije i stagnacije; *treća*, krizna faza društvenog zamišljanja u kojoj ljudi imaju malo, a i malo osjećaju, malo vjeruju i bezvoljno djeluju. To je faza stagnacije, sadašnjeg evidentnog siromašenja socijalizma i ljudi u njemu, faza pada životnog standarda, ali i faza sumnji i nevjerice. U ovoj fazi određeni broj ljudi se sve više okreće kapitalizmu kao sistemu koji ima prednosti (trenutne ili

dugoročnije), a slabosti socijalizma (trenutne) proglašava kao slabosti sistema koji nema veliku perspektivu ili koji je namijenjen nerazvijenom društvu. Izlaz iz ove faze je u afirmaciji socijalizma, u otklanjanju mnogih devijacija, u manifestovanju makar i trenutačnih uspjeha koji ohrabruju, u stratejskim inovacijama i kreacijama koje najavljuju čelni ljudi pojedinih socijalističkih zemalja.

SOCIJALNI ZAMOR SISTEMA

Na skali kvalitativnih promjena društvenih činjenica je i fenomen socijalnog zamora i premora sistema – socijalnog, institucionalnog, pa i personalnog. Iz faze poleta socijalni sistem u zemljama koje grade socijalizam zapao je u fazu socijalnog zamora, negdje i u fazu socijalnog premora.

Pojavni oblici manifestacije socijalnog zamora i premora sistema su mnogobrojni, a radi ilustracije navodimo nekoliko.

(1) Nagli pad industrijske i druge proizvodnje, zaostajanje ne samo iza razvijenih, nego i iza manje razvijenih zemalja kapitalizma (cijeni se da bi SFRJ, da se posljednjih decenija razvijala tempom kojim su se razvijale nerazvijene zemlje Evrope, danas imala tri puta veću proizvodnju i pet puta veću potrošnju; međutim, SFRJ se približava začelju evropskih zemalja, a evidentno je zaostajanje proizvodnje i u drugim socijalističkim zemljama).

(2) Zaostajanje na informacionom području. Tako je, na primjer, učešće Jugoslavije u ukupnom svjetskom informacionom sistemu opalo sa 0,3 na 0,2 odsto, pa zemlja sve više postaje zavisna na području naučnih, tehnoloških i drugih informacija (nekada su razvijene zemlje porobljavale nerazvijene izvozom roba, kasnije izvozom kapitala, danas izvozom naučnih i tehničko-tehnoloških informacija, odnosno odlivom mozgova iz nerazvijenog u razvijeni svijet).

(3) Stagnacija političke demokratije, participacije, pa i samoupravljanja čije uvođenje se odlaže do neizvjesnosti. Na pojedinim segmentima demokratija, participacija i samoupravljanje postaju minimalni ili trivijalni (sve manji broj ljudi odlučuje, odnosno smanjuje se učešće građana u pojedinim formama odlučivanja i do 3 odsto od ukupne

populacije, nema referenduma na globalnom planu, a na lokalnom nivou građani odlučuju o trivijalnim stvarima – da li se integrisati s nekim, da li uvesti mjesni samodoprinosa, a o milijardama za pokriće gubitaka u »Agrokomer-cu« i drugdje ne odlučuju organi neposredne demokratije). Stagnacija demokratije i samoupravljanja, pa i početnih oblika i sadržaja participacije je evidentna upravo na segmentima modernizacije. Porastom urbanizacije opada participacija, odnosno porastom velikih proizvodnih sistema opada samoupravljanje. Korelacija između urbanizacije i participacije je negativna i iznosi i do $-0,90$, odnosno veća je participacija i samoupravljanje u seoskim tradicionalnim nego u industrijskim i urbanim modernijim sistemima.

(4) Uočljiv je socijalni i psihički zamor i kod pojedinih kategorija stanovništva, koje postaju sve bezvoljnije, sve pasivnije i ravnodušnije (kriza kvoruma je svakodnevna pojava ne samo u masovnim organizacijama, nego u rukovodstvima, u delegatskim skupštinama, u posljednje vrijeme sve češće i u organizacijama i organima Saveza komunista).

(5) Povećava se broj raznih devijacija, odnosno sve je izraženiji zamor sistema da destimuliše devijacije (afere u vezi sa »Agrokomercom« i vilama u Neumu, nacionalizam, antikomunizam, kontrarevolucija, nejedinstvo).

Izlaz iz socijalnog zamora i premora je u transformaciji političke u socijalnu revoluciju, zatim u naučnoj, tehničkoj, tehnološkoj, obrazovnoj revoluciji. Revolucija je opšti, generalni impuls protiv svakog zamora i premora, jer revolucija kreira i inovira, a do zamora dolazi, pored ostalog, i kad se inovacije svedu na imitacije (socijalizam i predugo imitira kapitalizam, i to preživjele obrasce kapitalizma – imitiranje preživjelih oblika privatne svojine i inicijative, uvoz zastarjele tehnike i tehnologije i dr.). Sve je to vodilo pojedine segmente socijalizma (nekada poletnog i uzletnog) u stanje premorenosti, za čiju stabilizaciju su neophodni brži razvoj i promjene (Tito je u ratu stabilizaciju »oštećenih« partizanskih snaga poslije neprijateljevih ofanziva shvatao kao naglo prodiranje i osvajanje, kao naglo kretanje i razvoj, a ne kao stajanje. Tipičan primjer za to je nagli prelazak zamorenih i desetkovanih divizija NOVJ poslije tzv. pete neprijateljske ofanzive u ofanzivu i oslobođanje skoro cijele istočne Bosne). Nadalje, od posebne puke su primjeri kako su socijalno zamorene i premore-

ne zemlje kapitalizma prevazišle zamor i osvježile sistem koji evidentno manifestuje mnogobrojne svoje prednosti, prije svega u oblasti inovacija i kreacija.

Na području odbrane i zaštite sučelili su se sistem koji se zamara i premara (globalni, socijalistički) i podsistem koji je u poletu, koji se osvježava, koji nije ni zamoren niti premoren (podsistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite). Ali, valja postaviti pitanje dokle će moći da egzistiraju navedena dva stanja – stanje zamorenosti i stanje poleta, odnosno dokle će u SFRJ moći da djeluje vitalan sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, ako je okolina premorena. Otuda je izvođenje socijalizma iz stanja zamora i premora u stanje poleta jedno od najvitalnijih pitanja odbrane i zaštite, istinsko stratejsko pitanje. Stoga valja postaviti pitanje da li će najavljene tri reforme (privrede, političkog sistema i reforma SKJ) moći da brzo izvuku sistem iz stanja zamora i stagnacije i dovedu ga u stanje poleta, odnosno koji kvalitet i koji metod reformi to može postići?

Evidentno je da je na mnogim segmentima socijalistička revolucija zaleđena, konzervirana i da se birokratija pobrinula da od revolucije ostanu samo crvene zastave a sve ostalo blijedi, načela slabe, socijalistički i komunistički principi se zaboravljaju ili odbacuju.

Izlaz iz postojeće situacije valja tražiti i u tome što će *socijalna* revolucija ponuditi svoj domet koji je veći, sadržajniiji, humaniji i dinamičniji od *političke* revolucije. Politička revolucija je samo uvod u socijalističku revoluciju, a socijalna revolucija je izlaz iz kriznog stanja, iz stagnacije do koje je dovela zamorena i premorena politička revolucija (Marks i Engels, pa i komunisti Jugoslavije na Vukovarskom kongresu KPJ su maštali o tome da socijalističke revolucije počnu kao *socijalne* revolucije, ali su one započele u nerazvijenim uslovima kao *političke* revolucije i kao takve predugo se održale, socijalizam usporile, a danas i osporile). Nije, dakle, greška u tome što su Lenjin, Tito, Mao Cedung i drugi započeli sa političkim revolucijama, nego je problem u sporoj transformaciji političke na sadržaj i metode socijalne revolucije. Taj zastoje su vješto iskoristile snage kontrarevolucije i birokratije koje svojim dometom limitiraju današnji razvoj i promjene u socijalizmu.

O KVALITETU VOĐENJA DRŽAVNIH I DRUŠTVENIH POSLOVA

Modernizacija savremenog svijeta znatno je stimulisana i modernizacijom vođenja javnih poslova. Savremeni svijet sve više dolazi do spoznaje da je prošlo vrijeme vladavine *silom* i da dolazi vrijeme vladavine *vrlinom*. Niko do sada u istoriji nije kao što su socijalističke revolucije afirmisale model vladavine *vrlinom*, i onda kada je upotreba sile protiv klasnog i spoljnog neprijatelja bila na vrhuncu. Tako npr., Josip Broz Tito, odmah nakon okončane tzv. pete neprijateljske ofanzive, koncem avgusta 1943, isticao je značaj vrline, a ne sile (*»mi se ne oslanjamo grubo na našu vojnu silu, već u prvom redu na sam narod, pa onda na vojnu silu«*).

Do velikih, a može se reći i do tragičnih deformacija u socijalizmu došlo je kada je vladavina *vrlinom* zamijenjena drugom vladavinom – *birokratskom vještinom* (da upravlja ljudima). U vladajućim strukturama, na pojedinim segmentima, sve manje ima vrlih, a sve više vještih ljudi – vladalaca. Stalni, profesionalni vladaoци kao da zaboravljaju da je *nemoguće dugo vladati, a ostati nevin i pošten* pa su sve češći slučajevi njihovog smjenjivanja.

Ako se ima u vidu činjenica da su mnogi ljudi na najvišim položajima u društvu (u preduzeću, komuni, republici, pokrajini, federaciji) istovremeno i na rukovodećim dužnostima u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, onda nije teško pretpostaviti šta se sve može desiti u *»slučaju«* ako pripadnici tog sistema nemaju povjerenja u kompromitovanog i iskvarenog rukovodioca koji je zaboravio na revolucionarne vrline.

Modernizacija kao i humanizacija (one idu uporedo) sistema vođenja javnih poslova podrazumijeva mnogo štošta, prije svega sljedeće: *prvo*, da se vladavina *silom* što više preobražava u vladavinu *vrlinom*; *drugo*, da se vladavina *pokoravanjem, potčinjavanjem* što više zamijenjuje vladavinom *bez pokoravanja, bez potčinjavanja*, naravno tamo gdje potčinjavanje nije neophodno. Revolucionari smatraju da se narodom može *»vladati«* a da se on ne potčini, da je sila nužno zlo; *treće*, da se vladavina *ljudima* čim prije zamijeni u vladavinu *stvarima*. Rukovodilac koji kvalitativno ovlada stvarima i procesima skoro da i nema potrebe da upravlja ljudima. Dobar stručnjak vladavinom stvarima navodi

ljude na određeno ponašanje. Stoga i građansko društvo sve više napušta model vladavine nad ljudima i okreće se ka vladavini nad stvarima; *četvrto*, da se čim prije prevaziđe potreba za vođom, odnosno da se demokratizacijom informacija i distribucijom znanja na sve njegove saradnike i pripadnike određene organizacije osposobi ta organizacija (kolektiv) za samostalno djelovanje bez »tutorstva« vođe. Nemoderan je onaj tip rukovodioca koji sebe čini nezamjenljivim, koji uči sistem da stane kada i on kao rukovodilac stane i predahne. Tito je u toku narodnooslobodilačke borbe stvorio najveću »radionicu« za razmjenu sposobnosti u kojoj niko nije bio nezamjenljiv, mada je svako bio dragocjen. Tito je učio svoje saradnike i borce da će revolucija pobijediti samo ako se kolektivno dogovara, a disciplinovano izvršava. U samoupravno doba se očekuje da se cijeni svaki individualni napor, svaka individualna kreacija, ali i to da se »nezamjenljivi« učine suvišnim.

Ljudi koji su dugo, cijeli svoj radni vijek samo na vlasti ne vide granicu između sile i demokratije, pa misle da su njihova sredstva i metodi vladavine (nasilna i nedemokratska) najbolji način vladavine; u stvari, ono što je nasilno i nedemokratsko, misle da je nenasilno i demokratsko. Dugogodišnji vladaoци i upravljači postaju opijeni vlašću i silom, pa i ne osjećaju da ih je vlast opila i zavela. Tako opijene pojedince nije moglo da otrijezni ni samoupravljanje, jer što su duže vladali sve manje su osjećali okolinu i sve manje su je uvažavali, od nje učili.

U socijalizmu koji se gradi na osnovama samoupravljanja, u revoluciji koja teče, očekuje se od vođstva, od avangarde da gdje god je to moguće silu zamijeni vrlinom isto onako kao što su brigade i divizije Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (proleterske i udarne) širom zemlje pronosile vrlinu i smjenjivale one rukovodioce koji su griješili ili su bili nesposobni za rukovođenje i komandovanje svojim jedinicama.

OBRASCI PRIORITETA U SISTEMU VOĐSTVA I U SOCIJALNOJ AKCIJI

Kvalitativno vođenje društvenih poslova u savremenim uslovima podrazumijeva konstituisanje i održavanje tzv. obrasca prioriteta u socijalnoj akciji, usmjeravanje

društva ne pomoću sile i naredbe, već pomoću prioriteta. Destrukcija obrasca prioriteta vodi ka destruktiji integrisane socijalne akcije ljudi, pa je u takvim situacijama moguće vladati jedino pomoću sile i naredbe – birokratskom modelu vladavine odgovara vladavina bez obrasca prioriteta. Tito i KPJ, odnosno SKJ narode su vodili i motivisali ih za akciju atraktivnim, univerzalnim, za sve slojeve prihvatljivim obrascem prioriteta – u svakoj fazi se znalo šta je u socijalnoj akciji glavno, šta manje glavno, a šta sporedno. Neuspjeh svih dosadašnjih reformi u socijalizmu može se unekoliko tumačiti i nepostojanjem obrasca prioriteta. U planiranim reformama sve je bilo glavno i ništa nije bilo glavno, razvlačene su i rasipane snage i na glavno kao i na sporedno (u ponuđenim koncepcijama reformi ne zna se šta je glavno – otpлата inostranog duga, inflacija, zapošljavanje nezaposlenih ili i dalje otpuštanje viška radne snage, produktivnost ili kontrola potrošnje, poljoprivreda ili elektroprivreda, razvijeni ili nerazvijeni).

Tito je formirao, održavao i osvježavao obrazac prioriteta u pojedinim fazama revolucije pomoću takozvanog *inovacionog jezgra* koje je stalno inoviralo, oduševljavalo i okupljalo sve progresivne snage, a koje je bilo *univerzalno*, a ne parcijalno, odnosno univerzalno je omogućavalo posebnosti i pojedinačnosti. Kada je zapostavljeno inovaciono jezgro i oštećen obrazac prioriteta, tada je došlo do socijalnog zamora sistema, stagnacije, dezintegracije i brojnih deformacija.

Tito je decenijama uspješno vodio revoluciju pomoću veoma jednostavnog koncepta inovacionog jezgra. Prvo čitav pokret gradi oko parole borbe protiv fašizma i genocida, borba protiv okupatora i njegovih slugu je centralna tačka socijalne akcije 1941–1945. godine; poslije toga slijedi transformacija inovacionog jezgra kada se borba protiv fašizma zamjenjuje parolom »Sve za obnovu i za izgradnju zemlje«; zatim dolazi borba protiv informbirovštine i staljinizma; Tito dalje inovira revoluciju idejom samoupravljanja (radničkog – 1950. i komunalnog – 1955), da bi pred kraj svog života nastojao da ukupan pokret socijalizma inovira idejom kolektivnog rada i vođenja poslova, a sve u namjeri da se na jednom mjestu i na istim ciljevima, na osnovama samoupravljanja nađu i radnici i intelektualci, svi naši narodi i narodnosti, i mlađi i stariji, da se na samoupravnim osnovama sučeljavaju i usklađuju posebni sa opš-

tim potrebama i interesima, da se integriše pamet i volja, nauka i demokratija, da samoupravne odluke budu makar i približno podjednako pametne i demokratske, jer nije pametno sve ono što je demokratsko, niti je demokratsko sve ono što je pametno. Odlučivanje pomoću jednog segmenta neminovno vodi ka dezintegraciji – davanje prednosti nauci vodi ka scientizmu i tehnokratizmu, a davanje prednosti volji (i samovolji) vodi ka birokratizmu.

Izlaz iz faze stagnacije i iz kriznih stanja moguć je izborom *strategijskih varijabli* u vođenju društvenih poslova, pomoću varijabli koje imaju najmanje dva svojstva – da *inoviraju* (inovaciono jezgro) i da *integrišu* (da ujedinjuju). Bilo bi suviše smjelo ovom prilikom odabrati strategijske varijable, jer to je optimalno studijski i optimalno demokratski posao timske, kolektivne naravi. Ali, za ilustraciju pomenute ideje i kao rezultat sopstvenog razmišljanja navešćemo tri varijable koje bi, možda, mogle imati ulogu *strategijskih varijabli*. Prva varijabla je moderno *obrazovanje* (kombinovano kao potpuno besplatno i maksimalno komercijalno), druga – *puno zapošljavanje* mlade kvalifikovane radne snage i treće – *stanovanje*, obezbjeđenje stimulativnih uslova za vlastitu izgradnju stana na početku, a ne na završetku radne karijere. Bilo bi neophodno testirati (naučno i samoupravno, politički i stručno) pomenute ili neke druge varijable koje bi se u datoj situaciji mogle uspinjati na nivo *strategijskih varijabli*, na nivo inovacionog jezgra.

ODNOSI IZMEĐU SPOLJNE OPASNOSTI I UNUTRAŠNJEG STANJA (SLABOSTI) SISTEMA

Za koncepciju odbrane i zaštite bilo bi veoma značajno ako bi naučno testirala i politički i samoupravno verificirala nekoliko varijabli.

(1) Za sistem odbrane i zaštite je *opasnija sopstvena iskvarenost nego spoljna opasnost*, odnosno unutrašnje slabosti nego spoljne opasnosti (revolucija je 1941–1945. godine bila oštrija protiv sopstvene iskvarenosti, odnosno slabosti svojih pripadnika, nego protiv pripadnika zavedenih od neprijatelja – strože je suđeno proleteru grešniku nego zavedenom domobranu, četniku, legionaru).

(2) Za sistem odbrane i zaštite nije dobro, najblaže rečeno nije dovoljno *da se pomoću zajedničke nesreće i nedaće uvećava snaga odbrambenog sistema*, jer se postavlja pitanje kako će se sistem braniti ako trenutno nema zajedničke nesreće, zajedničke opasnosti, recimo spoljne (svi ćemo biti jedinstveni, ako nas napadne spoljni neprijatelj). Za sistem odbrane i zaštite je mnogo bolje kada svoju snagu uvećava ne na zajedničkoj nesreći, nego na zajedničkim idealima, na jedinstvenom sistemu vrednota, *na zajedničkoj sreći, jer jači je onaj sistem koji svoju snagu gradi na zajedničkoj sreći*.

Slabi su i kratkotrajni integracija, jedinstvo i sistem odbrane i zaštite koji su stimulisani zajedničkim nevoljama (koje nije dobro potcijeniti), a mnogo je vitalniji onaj sistem koji svoju integraciju i odbranu zasniva na zajedničkim vrlinama i idealima.

(3) Od sistema odbrane i zaštite u teritorijalno malim zemljama se očekuje da što više uvažava tezu – *što je teritorija države manja to su za nju opasniji*: a) i najmanji oblici nejedinstva i dezintegracije (velike zemlje, za razliku od malih, lakše podnose i veće stepene nejedinstva, a da im pri tome ne ugrožava sistem); b) i blaži unutrašnji socijalni i politički konflikti (velike zemlje lakše podnose i velike unutrašnje konflikte); c) i najmanje greške sistema, njegovo osporavanje i usporavanje (velike zemlje lakše podnose velike greške sistema, dok male podliježu pod teretom i malih grešaka).

Iako po teritoriji mala, ali po idejama velika, SFRJ je posljednjih decenija ušla u period koji karakterišu preveliko nejedinstvo, procesi dezintegracije, brojni konflikti, suviše grešaka u vođenju društvenih poslova, a sve to šteti njenom sistemu odbrane i zaštite.

*

Sistem odbrane i zaštite socijalističkog samoupravnog društva ima dvije prednosti nad ostalim sistemima – jedna prednost je u nadmoćnosti ideje i suštine socijalizma – komunizma, a druga je prednost u prebogatoj Titovoj minuloj memoriji (iskustvu) koja tek očekuje da bude operacionalizirana i ugrađena u sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite. Ovakav iskaz zahtijeva širu elabora-

ciju, što ovom prilikom nije moguće. Stoga ćemo navesti samo tri bitna stava.

Ako bismo slijedili Titov stil revolucionarnog samoupravnog komunističkog ubjeđenja (vjerovanja) i djelovanja, onda bi za sistem odbrane i zaštite valjalo čim prije: (1) odvojiti krizu društva od krize politike, političku krizu od krize strategije, koncepcije (Tito nikad, ni u najtežim krizama društva nije dozvolio da dođe do krize politike, već je u svakoj kriznoj situaciji imao inoviranu politiku i strategiju, inovaciono jezgro, obrazac prioriteta); (2) porastom krize društva pojačati sistem odbrane i zaštite po principu: kriza je šansa za sistem – nije dobro kada porastom krize društva opada pripremljenost sistema odbrane i zaštite, i (3) porastom krize društva, tj. pogoršanjem situacije neophodno je povećavati broj učesnika koji razrješavaju krizno stanje – porastom krize jačati samoupravljanje, demokratiju, jačati podruštvljenost sistema odbrane i zaštite. U najkritičnijim situacijama – 1941–45. i 1948. godine – Tito je ostvarivao najviši domet demokratizacije, pozvao je narod da direktnom socijalnom akcijom razriješi konfliktnu situaciju. Stoga nije dobro za sistem kada se pogoršavanjem situacije smanjuje demokratija, participacija, podruštvljenost.

SUMMARY

SOCIOLOGICAL AND POLITICOLOGICAL DIMENSIONS AND ASPECTS OF CONTEMPORARY SITUATION AND SYSTEM OF TOTAL NATIONAL DEFENCE AND SOCIAL SELF-PROTECTION

The article presents the author's proposition on a possible initiative of scientific-research observation of essential matters of social causality of development of the total national defence and social self-protection concept in the actual reality of Yugoslavia, i.e. in a situation that is in many elements historically new.

This idea is composed of three elements: (1) advocacy of an innovative critical attitude towards existing theories and methodologies; (2) proposition for thematic problematization of research of social and politicological dimensions and aspects of present situation as determinants of development of total national defence and social self-protection. This problematization is presented in the following research sections: a) change of qualities of new social facts and their impact on the change in the total national defence and social self-protection system; b) relationship between external and internal threat; external and internal defence and protection of the system; c) quality of management of state and social affairs; d) role of Tito's memories (experiences) and their impact on the analyses of the present and the scenarios of the future; (3) indications of all of the thematized domains, on form of a general sketch of a theoretical-methodological hypothetical framework for their research.

R É S U M É

LES DIMENSIONS ET LES ASPECTS SOCIOLOGIQUES ET POLITOLOGIQUES DE LA SITUATION ACTUELLE ET DU SYSTEME DE DEFENSE POPULAIRE GENERALISEE ET D'AUTOPROTECTION SOCIALE

Ce travail expose l'idée de l'auteur d'une possibilité d'engager l'initiative d'une étude de recherche scientifique des principales questions qui sont à la base du développement social de la défense populaire généralisée et de l'autoprotection sociale vues dans la réalité yougoslave en tant que situation historique nouvelle à bien des égards.

Voici les trois principaux éléments de cette idée: (1) option sous forme d'innovation en faveur d'une approche critique des théories et méthodologies existantes; (2) proposition d'un traitement thématique de l'étude des dimensions et aspects sociaux et politologiques de la situation actuelle en tant que déterminante du développement de la défense populaire généralisée et de l'autoprotection sociale. Ce traitement est exposé sous forme des domaines de recherche suivants: a) changements opérés au niveau de la qualité des faits sociaux nouveaux et leur impact sur le changement du système de défense populaire généralisée et d'autoprotection sociale; b) rapports entre le danger extérieur et intérieur; rapports entre la défense et la protection du système extérieures et intérieures; c) qualité de l'exercice des fonctions d'Etat et sociales; d) le rôle des mémoires (expériences) de Tito en matière d'analyse de l'actualité et de scénarios concernant l'avenir; (3) présentation de tous les domaines thématiques sous forme d'une ébauche générale du cadre théorique-méthodologique servant d'hypothèse en vue de la recherche.

Р Е З Ю М Е

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ И ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЕ ИЗМЕРЕНИЯ И АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОЙ СИТУАЦИИ И СИСТЕМА ВСЕНАРОДНОЙ ОБОРОНЫ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ЗАЩИТЫ

В работе излагается авторский замысел о возможной инициативе по научно-исследовательской обсервации существенных вопросов общественной обусловленности развития всенародной обороны и общественной самозащиты в актуальной действительности Югославии, как во многих отношениях исторически новой ситуации.

Этот замысел состоит из трех основных элементов: (1) настаивания на творческом критическом отношении к существующим теориям и методологиям; (2) предложения тематической проблематизации исследования общественных и политических измерений и аспектов современной ситуации, как детерминантов развития всенародной обороны и общественной самозащиты. Эта проблематизация излагается в форме следующих исследовательских областей: а) изменение качества новых общественных факторов и их влияние на изменение системы всенародной обороны и общественной самозащиты; б) отношения между внешней и внутренней опасностями, внешней и внутренней обороной и защитой системы; в) качество ведения государственных и общественных дел; г) роль титовского опыта на анализ современности и сценарии будущего; (3) обозначения всех тематизированных областей в форме общего эскиза теоретическо-методологических рамок для их исследования.